

Spis treści

<i>Monika Walczak</i> : Intuicja jako typ poznania, wiedzy i dyspozycji	127
<i>Iwo Zmysłony</i> : Geneza koncepcji nauki M. Polanyi'ego – obrona autonomii nauki	145
<i>Mariola Kuszyk-Bytniewska</i> : Epistemocentryzm jako epistemologiczna przeszkoda nauk społecznych	165

DYSKUSJE I POLEMIKI

(Materiały z sesji naukowej Komitetu Naukoznawstwa PAN poświęconej prof. Januszowi Goćkowskiemu)

<i>Grażyna Woroniecka</i> : W stronę racjonalistycznej utopii. Wspomnienie o Januszu Goćkowskim	183
<i>Elżbieta Hałas</i> : Refleksyjność jako zasada i problem teorii społecznej	191
<i>Przemysław Kisiel</i> : Ethos nauki i uczonego w świetle koncepcji nauki J. Goćkowskiego	203
<i>Danuta Chmielewska-Banaszak</i> : O pasji naukowej i korzyściach z niej płynących	217
<i>Piotr Hübner</i> : Życie intymne uczonych	229

PRZEGLĄD ZAGADNIEŃ

<i>Stawomir Kaprański</i> : Romowie i historia. Metahistoryczne problemy historiografii grupy mniejszościowej	239

KRONIKA	263

Konferencje naukowe Komitetu Naukoznawstwa PAN

Contents

<i>Monika Walczak: Intuition as a Kind of Cognition, Knowledge and Faculty</i>	127
<i>Iwo Zmysłony: The Origins of Michael Polanyi's Idea of Science – Defence of Scientific Freedom</i>	145
<i>Mariola Kuszyk-Bytniewska: Epistemocentrism as an Epistemological Obstacle in the Social Sciences</i>	165

DISCUSSION AND POLEMICS

<i>Grażyna Woroniecka: Towards a Rationalistic Utopia. A Tribute to Janusz Goćkowski</i> ..	183
<i>Elżbieta Hałas: Reflexivity as a Principle and a Problem in Social Theory</i>	191
<i>Przemysław Kisiel: Ethos of Science and Ethos of Scholar in J. Goćkowski's Sociology of Science</i>	203
<i>Danuta Chmielewska-Banaszak: Scientific Passion and Its Advantages</i>	217
<i>Piotr Hübner: Intimate Life of Scholars</i>	229

SURVEY OF THE PROBLEMS

<i>Stawomir Kaprański: The Roma and History. Metahistorical Problems of Writing the History of a Minor</i>	239
CHRONICLE	263

Monika Walczak*
Katedra Metodologii Nauk
Wydział Filozofii KUL
Lublin

Intuicja jako typ poznania, wiedzy i dyspozycji¹

Tekst jest fragmentem moich badań nad dziejami pojęcia intuicji i kategorią wglądu (*insight*) w pismach kanadyjskiego filozofa i teologa Bernarda Lonergana (1904-1984). W dyskusjach filozoficznych operuje się wieloma, częściowo lub całkowicie różnymi pojęciami intuicji, przy czym różnorodność ta dotyczy wielorakich jej aspektów: typu „przedmiotu”, jakim jest intuicja; sposobu, w jaki ujmuje ona swój przedmiot: funkcji poznawczych itp. Używając stylizacji metaprzeciwowej, szukam odpowiedzi na pytanie: jaki typ „przedmiotów” (desygnatów) oznaczano w dziejach terminem „intuicja” lub jego obcojęzycznymi odpowiednikami? Pisząc o typach desygnatów terminu „intuicja”, mam na myśli kategorie względem niego ogólniejsze. W terminologii klasycznej chodzi o znalezienie rodzaju najbliższego dla intuicji. Wyróżniam i charakteryzuję trzy podstawowe typy desygnatów terminu „intuicja”: 1) poznanie (intuicyjne), w tym akty poznawcze (np. intelektcja), poznanie nieaktowe lub proces, 2) wiedza (intuicyjna), jak wiedza propozycyjalna (sądy, przekonania) lub niepropozycyjalna (wiedza proceduralna lub przez znajomość) oraz 3) władza (np. intelekt) lub dyspozycja umysłu do wytwarzania wiedzy intuicyjnej.

Intuition as a Type of Knowing, Knowledge and Faculty

This paper is a part of my research into the history of the concept of intuition and the category of insight in the writings of Canadian philosopher and theologian Bernard Lonergan (1904-1984). Philosophical discussions make use of many partly or totally different concepts of intuition, and the variety of those concepts is related to many aspects of intuition: the type of „object” that intuition is; the way intuition grasps its object; its epistemic functions, etc. From the metatheoretical point of view the question is: historically, what type of „object” (designatum) was denoted by the term intuition and its foreign language counterparts? In employing the term designatum of „intuition” I am looking for more general categories for intuition. In classical terms, it is about finding the *genus proximus* for intuition. I distinguish and characterize three basic types of denotation of the term intuition: 1) (intuitive) knowing, as a cognitive act (for example insight), or as something that is not an act, or as a process; 2) (intuitive) knowledge, as propositional knowledge (propositions, beliefs) or as non-propositional knowledge (knowledge-how or knowledge by acquaintance), and 3) faculty (for example intellect) or ability (disposition) of mind to produce intuitive knowledge.

Key words: intuition, history of the concept of intuition, knowing, knowledge, faculty

Iwo Zmyślony
Warszawa

Geneza koncepcji nauki Michaela Polanyi’ego – obrona autonomii nauki*

Celem artykułu jest eksplikacja koncepcji nauki Polanyi’ego w aspekcie jej genezy, tj. krytyki marksistowskich postulatów planowania w nauce oraz obrony całkowitej autonomii naukowców w zakresie podejmowania i prowadzenia badań.

Punkt pierwszy zawiera rekonstrukcję formułowanego przezeń sposobu rozumienia marksistowskiej koncepcji nauki, negującej kluczowe rozróżnienie między nauką czystą a naukami stosowanymi. Rekonstrukcję samego rozróżnienia przeprowadzam w punkcie drugim. W punktach trzecim i czwartym opisuję krytykę postulatów planowania w nauce oraz eksplikuję formułowane przez Polanyi’ego rozumienie wolności w nauce. Punkt piąty stanowi syntetyczne ujęcie przez autora koncepcji nauki w jej czterech aspektach – wytworowym, czynnościowym, podmiotowym i społecznym.

The Origins of Michael Polanyi’s Idea of Science – Defence of Scientific Freedom

The aim of the article is to explicate Polanyi’s idea of science in aspect of its origins, i.e. criticism of Marxist policy of planning in science followed by defence of scientific freedom in initiating and conducting researches independently of any extraneous pressure.

The first point of article contains reconstruction of Polanyi’s interpretation of Marxist idea of science, that denies a key distinction between pure and applied science, reconstructed in the second part. Further two parts describe Polanyi’s criticism of planning in science and expound his idea of scientific freedom. Part five consists in synthetic reconstruction of his notion of science in its four dimensions – objective (verbal and non-verbal), personal, habitual and social.

Key words: Michael Polanyi, interpretative framework, tacit premises of science, tacit knowledge, personal knowledge, *know-how*, paradigm

Mariola Kuszyk-Bytniewska*
Instytut Filozofii UMCS
Lublin

Epistemocentryzm jako epistemologiczna przeszkoda nauk społecznych

Racjonalność, intersubiektywność, obiektywność od czasów nowożytnych pojmuje się jako kategorie prymarnie epistemologiczne, mające charakteryzować wiedzę, ewentualnie podmioty poznania lub same czynności spełniane przez te podmioty. Charakterystyczny dla myśli nowożytnej „epistemocentryzm” (Pierre Bourdieu nazywa tak dominację epistemologii w filozofii i w naukach) i wspierający go fundamentalizm epistemologiczny, to nic innego jak efekt zawężenia znaczenia tych kategorii, które było przydatne niegdyś, a które dziś, w obliczu rozwoju nauk społecznych, a także w obliczu przemian ról wiedzy w życiu społecznym staje się po prostu anachronizmem. Dziś ani wiedza (nauka) nie jest tym, czym była za czasów dominacji epistemocentryzmu, ani jej udział w rzeczywistości, jaką kreują procesy społeczne, nie jest taki, jak wówczas. Stąd bierze się potrzeba rewizji zarówno epistemocentryzmu, jak i wypełnienia swoistej „luki epistemologicznej”, jaka powstała pod wpływem załamania się fundamentalizmu epistemologicznego. Sądzę, że istnieje filozoficzna potrzeba nowego „rozbiurokraczenia rzeczywistości”, wyemancypowanego z Kartezjańskiego „despotyzmu *ego cogito*”, rozbiurokraczenia podejmującego zatracone (a według mnie niejednokrotnie trafne) intuicje wyrażane już w czasach starożytnych, między innymi przez Arystotelesa.

W artykule koncentruję się na wykazaniu, że epistemocentryzm to przeszkoda epistemologiczna nauk społecznych i źródło chronicznych kryzysów teorii socjologicznych.

Epistemocentrism as an Epistemological Obstacle in the Social Sciences

Rationality, intersubjectivity, and objectivity have been conceived as primary epistemological categories from the beginning of modern epoch. They characterize knowledge or subjects of knowledge, or even their activity – cognition. Epistemocentrism – in P. Bourdieu view typical to modern thinking – and supporting it epistemological fundamentalism are nothing else but limitation of the meaning of these categories. In the bygone times, epistemocentrism was useful, but now is a simply anachronism in the face of modern roles of knowledge in societies and in the face of growing progress of social sciences. Today, science and its contribution in the social worlds are not the same as once. Therefore, the need arises for revision of epistemocentrism as well as for the fulfillment of the „epistemological gap” which emerged from collapse of epistemological fundamentalism. I think that there is a room for the new “philosophical partition of reality” emancipated from Cartesian despotism of *ego cogito* and recovering intuitional insights in the social life of the ancient thinkers as Aristotle.

In the paper, I concentrate on thesis that epistemocentrism is an epistemological obstacle in the social sciences and source of their crises.

Key-words: epistemocentrism, Bourdieu, social sciences, epistemological obstacle.

Grażyna Woroniecka*

Instytut Filozofii UW
Warszawa

W stronę racjonalistycznej utopii Wspomnienie o Januszu Goćkowskim**

Artykuł przedstawia próbę syntetycznego ujęcia głównych idei składających się na dorobek naukowy Profesora Janusza Goćkowskiego. Praca Profesora zinterpretowana została jako wielowątkowe dążenie do zbudowania racjonalistycznej utopii, w której nauka – jako specyficzna ludzka umiejętność dążenia do poznania – zyskałaby należne sobie miejsce w kontekście instytucjonalnym i aksjologicznym współczesnego świata. Na projekt ten składają się wątki: krytyczny, diagnostyczny, terapeutyczny i opisowo-analityczny, wzajemnie się dopełniając i tworząc w sumie oryginalne i znaczące dzieło.

Towards a Rationalistic Utopia. A Tribute to Janusz Goćkowski

The paper presents an attempt at synthetic expression of main ideas forming the scientific output of Professor Janusz Goćkowski. His works are interpreted as multi-layered attempt at forming a rationalistic utopia that would provide science, as a specifically human capacity of aspiring to knowledge, a due place in institutional and axiological structure of contemporary world. This project consists of various layers: critical, diagnostic, therapeutic and descriptive-analytic that complement each other and form together an original and impressive work.

Key words: philosophy of science

Elżbieta Hałas*
Instytut Socjologii
Uniwersytet Warszawski

Refleksyjność jako zasada i problem teorii społecznej

W niniejszym szkicu przedstawiane są ważniejsze koncepcje refleksyjności – w tym Anthony Giddensa i Niklasa Luhmanna – oraz etapy, przez jakie przechodziło nowe zainteresowanie refleksyjnością w odróżnieniu od refleksji na gruncie socjologii, a za jej pośrednictwem, także w innych naukach społecznych. Uwaga jest następnie kierowana ku refleksyjności radykalnej. Teoria społeczna na niej oparta to teoria praxis, formułująca poglądy i przekonania, których upowszechnianie ma prowadzić do ich potwierdzania wskutek zwrotnego oddziaływania na rzeczywistość społeczną. Refleksyjność stanowi też zasadę relacjonalnej społecznej epistemologii, co oznacza konieczność analizy rozmaitych wymiarów relacjonalnych podmiotu oraz wiedzy pojętej jako proces społeczny. Zasada refleksyjności radykalnej sprawia, że teoria społeczna uprawiana jest jako wielowymiarowa krytyka dotychczasowych form wiedzy i modeli myślenia o świecie w kulturze europejskiej. W tym poszukiwaniu krytycznego dystansu przedmiotem zainteresowania refleksyjnej teorii społecznej stała się też teologia.

Reflexivity as a Principle and Problem in Social Theory

This sketch presents important conceptions of reflexivity – including those of Anthony Giddens and Niklas Luhmann - as well as the developmental stages of the new interest in reflexivity, as opposed to reflection on the grounds of sociology, and through sociology - in other social sciences as well. Subsequently, attention is drawn to radical reflexivity. Social theory based on the latter is a praxis theory, formulating opinions and beliefs, the propagation of which should lead to their confirmation as a result of their reflexive influence on social reality. Reflexivity is also a principle of relational social epistemology, which implies the necessity of analyzing various relational dimensions of the subject, as well as knowledge understood as a social process. The principle of radical reflexivity leads to pursuit of social theory as a multidimensional criticism of forms of knowledge and models of thinking about the world hitherto existing in European culture. In this search for critical distance, theology has also drawn the interest of reflexive social theory.

Key words: reflection, reflexivity, theology, critical theory, social theory

Przemysław Kisiel*

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
Kraków

Ethos nauki i uczonego w świetle koncepcji nauki J. Goćkowskiego

Celem artykułu jest omówienie idei ethosu nauki oraz ethosu uczonego w koncepcji socjologii nauki J. Goćkowskiego. Punktem wyjścia dla analizy problemu jest zdefiniowanie samego pojęcia ethosu. Następnie autor omawia kluczowe dla tej koncepcji rozróżnienie na ethos nauki i ethos uczonego oraz wskazuje na konsekwencje tego rozróżnienia dla analizy socjologicznej życia naukowego. W tym kontekście problemowym autor artykułu analizuje również postać J. Goćkowskiego jako uczonego, który nie tylko zajmował się teorią ethosu nauki, ale również stosował wymogi i reguły ethosowe w swej działalności naukowej.

Ethos of Science and Ethos of Scholar in J. Goćkowski's Sociology of Science

This article aims to discuss the idea of ethos of science and ethos of scholar in the sociology of science concept of J. Goćkowski. The starting point for analysis of the problem is defining the very concept of ethos. Then, the author discusses the distinction between the ethos of science and the ethos of the scholar and points out the consequences of this distinction for the sociological analysis of scientific life. In this context, the author examines also the character of J. Goćkowski as a scholar, who not only was the theorist of the theory of ethos of science, but also who applied the ethos requirements and rules in his everyday scientific activity

Key words: ethos of science, ethos of scholar, sociology of science, J. Goćkowski

Danuta Chmielewska-Banaszak*

Instytut Socjologii
Uniwersytet Zielonogórski

O pasji naukowej i pożytkach z niej płynących

Artykuł poświęcony jest pasji naukowej oraz jej związkom z efektywnością w pracy uczonego. Po wstępnych rozważaniach, dotyczących kontekstu artykułu, przechodzę do omówienia motywacyjnych mechanizmów determinujących zaangażowanie w pracę naukową. Kolejna część artykułu poświęcona jest rozważaniom o sytuacyjnych uwarunkowaniach motywacyjnych mechanizmów stymulujących efektywność w nauce.

We współczesnym podejściu do twórczości (w tym twórczości naukowej) termin pasja jest rzadko, jeśli w ogóle, używany. Wiąże się on z procesami motywacyjnymi i emocjonalnymi, towarzyszącymi twórczości, a ich badanie nie należy do dominujących nurtów we współczesnej psychologii. Celem podstawowym artykułu jest próba wpisania pasji naukowej w kontekst współczesnego podejścia do twórczości naukowej.

On Scientific Passion and its Benefits

My paper is devoted to scientific passion and its connections with scientific effectiveness. Following some preliminary considerations concerning a context of my paper, I come to description of mechanisms determining a level of engagement into scientific activities. Next part of the paper is concerned with environmental determinants of engagements into scientific work.

In contemporary attitude toward creativity (including scientific one) a notion of passion is used seldom, if at all. It's connected with motives and emotions in creative process, and its research isn't dominant in present-day psychology. So, one of the aim of my paper is to try to incorporate the notion of passion into the perspective of up-to-date approach to scientific creativity.

Key words: psychology of creativity, intrinsic motivation, hubristic (search of excellent) motivation, social influences on creativity

Piotr Hübner*
Instytut Socjologii UMK
Toruń

Życie intymne uczonych

Artykuł przedstawia przypadki najdalej idących, ale i najgłębiej poruszających naruszeń norm obyczajowych w polskiej nauce akademickiej przypisywanych ideałowi uczonego. Ujawnili te przypadki sprawcy, w wyznaniach (Wincenty Lutosławski, Eugeniusz Romer), bezkompromisowi historycy (Henryk Barycz, Stanisław Pigoń) czy znani decydenci (ks. Bronisław Żongołłowicz). Wychodzili z założenia, iż etyka ludzi nauki ma nie tylko wymiar normatywny, ale i opisowy, w wielu przypadkach odległy od normatywnych postanowień. Tak pojęta etyka opisowa powinna obejmować także sferę intymną, zwłaszcza jeśli ta została upubliczniona w formie skandalu. Ten wymagał nie tyle potępienia, ile refleksji intelektualnej.

Intimate Life of Scholars

The paper presents cases, found in Polish academic life, of exceptional and moving violations of moral standards bound with the ideal of a scholar. These cases were made public by actors themselves (Wincenty Lutosławski, Eugeniusz Romer), uncompromising historians (Henryk Barycz, Stanisław Pigoń) or widely known decision-makers (Rev. Bronisław Żongołłowicz). They argued that the ethics of scholars has not only normative character, but also a descriptive one, in many cases different that normative decisions. So conceived normative ethics should encompass the intimate life, particularly if it were made public due to a scandal. Such a scandal should call not condemnation, but intellectual reflection.

Key words: intimate live, scholars, scandals, old-bachelorhood, misogyny, solitude